

Program proti šikanování ve škole

ZŠ a MŠ Police nad Metují, okres Náchod

Na Babí 190, 549 54 Police nad Metují

Obsah

1. Předmět
2. Vymezení základních pojmů
 - 2.1 Šikana
 - 2.2 Šikana přímá
 - 2.3 Šikana nepřímá
3. Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků
 - 3.1 Odpovědnost školy
 - 3.2 Odpovědnost pedagogických pracovníků
4. Prevence proti šikaně
 - 4.1 Možnosti prevence
5. Krizový plán a postupy řešení
 - 5.1 Řešení č.1
 - 5.2 Řešení č.2
 - 5.3 Výchovná opatření
 - 5.4 Spolupráce s rodiči
 - 5.5 Spolupráce se specializovanými institucemi
6. Závěrečná ustanovení
7. Přílohy

Právní východiska

Na základě metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/20008-6, a dále pak metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 20 006/2007-51

1. Předmět

Program proti šikanování ve škole a školských zařízení by měl pomoci vytvořit bezpečné a respektující prostředí. Je zaměřen na prevenci šikanování a nabízí postupy jeho řešení. Je určen všem pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům školy. Tento program je nedílnou součástí Minimálního preventivního programu školy.

2. Vymezení základních pojmů

2.1 Šikana

Šikanou se rozumí jakékoli chování, jehož hlavním záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, popřípadě skupinu žáků. Projevuje se prostřednictvím cílených a velmi často opakovaných fyzických a psychických útoků jedince nebo skupiny vůči jedinci nebo skupině žáků, kteří se neumí nebo nedokáží s různých důvodů bránit. Rozlišujeme dvě základní úrovně:

2.1 Šikana přímá - fyzické útoky, vydírání, loupeže, poškozování věcí, slovní útoky v podobě nadávek, pomluvy, vyhrožování, ponižování, sexuální obtěžování až zneužívání, kyberšikana (napadání prostřednictvím e-mailů, sms zpráv nebo internetových stránek)

2.2 Šikana nepřímá – demonstrativní přehlížení nebo ignorování žáka nebo žáků

3. Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

3.1 Odpovědnost školy – Odpovědnost školy je dána školským zákonem (§29 zákon č. 5651/2004 Sb.). Škola musí zajistit bezpečnost a ochranu zdraví žáků během vzdělávání a také v průběhu dalších vzdělávacích a souvisejících aktivit. Dále je povinna vytvářet vhodné podmínky pro zdravý vývoj žáků (poskytuje informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví), snaží se také o prevenci sociálně patologických jevů a předchází tak jejich vzniku na škole.

3.2 Odpovědnost pedagogických pracovníků – Odpovědnost pedagogických pracovníků je dána trestním zákonem č. 140/1961 Sb. Pokud bude znám případ šikanování na škole a pedagogický pracovník takové jednání nepřekazí, ani nepřijme žádná opatření – vystavuje se tak trestnímu stíhání pro trestní čin nepřekážení trestního činu podle trestního zákona § 167, případně neoznámení trestného činu podle trestního zákona § 168.

4. Prevence proti šikaně

Prevence je základní formou boje proti tomuto negativnímu, rizikovému chování. Zejména proto je nutná spolupráce pedagogických i nepedagogických pracovníků, ale také rodin žáků. Základem prevence proti šikaně na naší škole je Školní vzdělávací program, který se snaží pozitivně ovlivňovat a působit na vzájemné vztahy nejen na úrovni mezi žáky, ale i mezi žáky a učiteli.

4.1 Možnosti prevence

Solidarita se slabšími žáky

Učitel jako autorita by měl mít snahu vytvořit příjemnou atmosféru ve třídě. Žáci ve třídě by měli fungovat jako celek, kde nebudou vznikat separované skupiny silnějších a slabších žáků. Učitel by

měl dát najevo slabším žákům, že mají stejnou hodnotu jako ostatní, zapojit je více do kolektivu a snažit se jakkoli podporovat jejich mnohdy slabé sebevědomí.

Vedení žáků k demokracii

„Učitel má být především učitelem demokracie.“ (Říčan P., 1995: 78) Mezi další zásady uvedené tímto autorem patří:

- ptát se na jejich názory a přání
- umět názory respektovat
- diskutovat s nimi o názorech svých
- být partnerem nikoli nadřizenou autoritou
- pěstovat žákovskou samosprávu

Působení pedagoga jako vzoru

Každý pedagog by si měl uvědomit, že styl chování a jednání, kterým se ve třídě prezentuje, přebírají děti za svůj. Pokud máme bojovat proti šikaně na škole, nemůže se jí dopouštět samotný pedagog. Šikana se může týkat především žáků s poruchami učení, kteří mají specifické potřeby. (O šikanování se jedná např. u dyslektika, po kterém pedagog vyžaduje dokonalé čtení a při nesplnění ho napomíná před ostatními žáky. Podobnými problémy může trpět i dysortografik, kterého bude učitel napomínat za písmo atd.) Může tak jednat zejména na základě své neznalosti. (šikana z neznalosti)

Vypracování pravidel třídy

Třída jako celek si vytváří vlastní pravidla chování k sobě, vůči učiteli a zároveň i jak chtějí, aby se učitelé chovali k nim. Pravidla prezentují, diskutují o nich a ta, která považují za nejdůležitější vyvěsí ve třídě na viditelné místo. Součástí pravidel mohou být i pravidla a motto proti šikaně. (např. „šikanování i jiné ubližování nebude v naší třídě trpěno“ apod.)

Dozor ve škole

Jedná se o pravidelné dozory, zejména o přestávkách, kdy je riziko šikany mnohem vyšší. Kromě pochůzek po chodbách je nutné kontrolovat třídy a další místa – zákoutí, šatny, toalety atd. Pokud žáci vědí, že jsou prostřednictvím dozorů hlídáni, riziko šikany je tímto minimalizováno.

Schránky důvěry

Schránky důvěry jsou na škole dvě- na prvním stupni naproti sborovně, na druhém stupni v prvním patře u poličky na sešity. Do této schránky mohou žáci vhazovat své problémy a starosti.

Podpora pozitivních vztahů mezi žáky

Pedagog se snaží podporovat pozitivní vztahy mezi žáky a vytvářet tak bezpečné prostředí. Podporuje solidaritu a toleranci i pocit sounáležitosti. Během aktivit třídy a školy vytváří takové podmínky, aby byli zapojeni všichni žáci, mohli mezi sebou spolupracovat. Podporuje tak i jejich

vzájemný respekt.

5. Krizový plán a postupy řešení

Naše škola si vytvořila svůj vlastní **Program proti šikanování**, který je součástí **Minimálního preventivního programu**. Jeho cílem je vytvořit na škole, a především mezi žáky, bezpečné prostředí, ve kterém se žáci vzájemně respektují a spolupracují. Zejména proto by se pedagogové měli zaměřit na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, jestli tam k projevům šikany již došlo, nebo ne.

Součástí programu je **Krizový plán**, který by měl pomoci eliminovat či minimalizovat škody, a to jakéhokoli rozsahu v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Z tohoto krizového plánu vyplývají kompetence jednotlivých osob a také možné způsoby řešení.

5.1 ŘEŠENÍ č.1

Odhalování šikany je mnohdy celkem obtížné. Velmi negativní roli při jejím zjišťování hraje strach. Není to pouze strach obětí, ale i samotných pachatelů a mnohdy i dalších účastníků šikanování. Pro vyšetřování počáteční šikany je možné postupovat dle následujících kroků:

- rozhovor s těmi, kteří upozornili na šikanování a současně i s oběťmi
- nalezení vhodných svědků
- individuální, popřípadě konfrontační rozhovory se svědky
- zajistit ochranu obětem
- rozhovory s agresory, případná konfrontace mezi nimi

5.2 ŘEŠENÍ č.2

Tento postup řešení je určen pro situace, kdy šikana přeroste v brutální skupinové násilí vůči oběti tzv. „školní lynčování“. V těchto situacích je zapotřebí spolupráce školy, specializovaných zařízení a mnohdy i policie.

- překonání prvotního šoku pedagoga a okamžitá záchrana oběti
- domluva pedagogů na spolupráci při vyšetřování šikany
- zabránit agresorům na domluvě a následné křivé výpovědi
- poskytnout pomoc oběti a následnou podporu
- o celé situaci informovat policii
- zahájit vlastní vyšetřování

5.3 Výchovná opatření

Pro potrestání agresorů je možné použít následující běžná výchovná opatření:

- napomenutí, důtka třídního učitele, ředitelská důtka
- snížit známku z chování
- převedení žáka do jiné třídy
- doporučit rodičům obětí i agresorů návštěvu v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (SVP) nebo v dalších institucích, která mají podobnou pracovní náplň.

Pro potrestání agresorů v mimořádných případech je možné použít další výchovná opatření:

- doporučit rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, popřípadě doporučit dobrovolný pobyt dítěte v diagnostickém ústavu
- podat návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte na zahájení řízení o nařízení předběžného opatření nebo ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu
- informovat policii, pokud došlo k závažnějšímu případu šikanování (pokud šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu)

5.4 Spolupráce s rodiči

Při podezření na šikanování žáka nebo žáků je velmi důležitá spolupráce vedení školy, výchovného poradce, pedagogů a především rodin obětí, ale i agresorů. Během jednání s rodiči je důležité přistupovat taktně a zachovat důvěrnost informace.

5.4 Spolupráce se specializovanými institucemi

Při řešení šikany je také vhodná další spolupráce vedení školy, výchovného poradce a pedagogů s následujícími institucemi:

- oblast zdravotnictví – s pediatry, odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, které poskytují poradenskou a terapeutickou péči
- oblast školství – s PPP, SVP nebo i s SPC
- oblast sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti nebo s oddělením sociální prevence
- spolupráce s policií ČR – pokud došlo k závažnému případu šikanování, pokud šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, je ředitel školy povinen nahlásit tuto skutečnost policii ČR

6. Závěrečná ustanovení

Účinnost programu začíná dnem jeho vyhlášení (tedy podpisem ředitele školy). Je k dispozici v kanceláři, u ředitele, na webových stránkách školy.

PŘÍLOHA Č.1

Některé z nepřímých a přímých znaků šikany:

Příklady nepřímých znaků šikany:

- žák bývá o přestávkách osamocený, ostatní děti o něho neprojevují zájem, nemá žádné kamarády
- při sportovních soutěžích bývá jedinec volen do družstva mezi posledními
- během přestávek se snaží získat pozornost učitelů, v jejich blízkosti se cítí v bezpečí
- pokud má jedinec promluvit před třídou, bývá velmi často nejistý, ustrašený
- na okolí působí velmi smutně, nešťastně, má velmi blízko k pláči
- začíná být uzavřený
- ve školním prospěchu se mnohdy nevysvětlitelně zhorší
- školní pomůcky má často poničené, špinavé popřípadě rozházené, velmi často mu něco chybí
- oblečení mívá také poničené nebo špinavé
- poškození školních pomůcek (oblečení) nebo jejich ztrátu odmítá vysvětlit, hledá výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- vyhledává důvody pro absenci ve škole
- mívá modřiny, odřeniny nebo dokonce řezné rány, jejichž původ nedokáže vysvětlit

Příklady přímých znaků šikany:

- žák bývá středem útoků ve formě posměšků, nadávek, hrubých žertů a ponižování
- velmi často mívá pokořující přezdívku
- typická je kritika žáka a výtky, které jsou pronášené pohrdavým, nepřátelským až nenávislivým tónem
- často je nucen dávat šikanujícímu peněžité nebo věcné dary
- podřizuje se příkazům, které dostává od svých spolužáků
- na základě nátlaku je nucen vykonávat nemorální až trestné činy nebo se jich účastnit
- šťouchání, kopání, rány, které nemusí být silné, ale je zřejmé, že je oběť neoplácí
- rvačky, kdy je jeden z účastníků slabší a snaží se uniknout

Rodiče žáků by si měli všimnout těchto příznaků šikany:

- dítě nemá žádné kamarády – nemá s kým trávit volný čas, nikdo ho doma nenavštěvuje, nikam není zván, s nikým si netelefonuje – domov = bezpečí
- odkládá odchod do školy, hledá výmluvy pro absenci
- ztrácí chuť k jídlu
- chodí do školy i ze školy různými cestami, mnohdy prosí o odvoz do školy i zpět
- přichází ze školy často hladové (svačinu nebo i peníze na ni dítěti bere agresor)
- usíná s pláčem, jeho spánek je neklidný, často se budí nebo dokonce křičí ze snu

- dítě často pláče, je smutné, apatické, typické jsou výkyvy nálad i zmínky o sebevraždě (odmítá se svěřit se svým trápením)
- dítě se prospěchově horší, ztrácí zájem o učení stejně jako schopnost se soustředit
- nezvykle často hlásí ztrátu peněz nebo svých věcí, přičemž uvádí nevěrohodné důvody
- objevuje se agrese vůči sourozencům, ale i jiným dětem
- dítě se všemožně snaží najít důvod zůstat doma – stěžuje si na bolesti břicha, hlavy, zvrací – zdravotní obtíže jsou mnohdy hrané
- dítě bývá doma častěji než mělo ve zvyku

Nikdo nemá právo ubližovat druhému!

Cítíš se sám? Je Ti smutno? Nemáš kamarády a ostatní spolužáci Ti ubližují nebo víš o někom komu je ubližováno a Tobě je to líto? Nevíš, co dělat?

Zkus překonat strach a zajdi za člověkem, kterému důvěřuješ:

- třídní učitel
- metodik prevence, výchovný poradce
- ředitel školy

Pokud nemáš důvěru v nikoho z učitelů ve škole, svěř se svým rodičům.

Co je to šikana?

Za šikanu je považováno jakékoli chování, kdy jeden nebo i více žáků ubližuje někomu druhému. Znamená to, že ti ubližuje někdo, komu se sám těžko bráníš. Dělá ti něco nepříjemného, něco co tě ponižuje, nebo bolí. Ubližuje ti fyzicky (strká do tebe, bije tě) nebo psychicky (vymýšlí ti přezdívký, ponižuje a zesměšňuje tě, pomlouvá tě a navádí ostatní spolužáky, aby s tebou nemluvili nebo si tě nevšimli.) Ale může ti dělat i jiné nepříjemnosti – ničí ti oblečení nebo tvoje věci, bere ti peníze, svačiny...

Proč jsi šikanován?

Není to tvoje chyba, ty si takové chování nezasloužíš. Problém je ve špatných vztazích mezi některými z tvých spolužáků. Převládá v nich násilí a bezohlednost.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: "Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší." Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje.

Nevzdávej to a udělej následující:

- najdi odvahu a obrať se na učitele, kterému věříš – může Ti pomoci – neprozradí Tě
- svěř se svým rodičům

-pokud nemáš důvěru v učitele ani v rodiče, zavolej na pražskou Linku bezpečí. Je bezplatná, můžeš telefonovat z celé České republiky. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi jediný, kterému se něco podobného stalo. **TELEFON: 800 155 555** nebo **116 111**.

PŘÍLOHA Č.3 – VÝVOJOVÁ STÁDIA ŠIKANY

První stádium – zrod ostrakismu

V tomto stádiu jsou již patrné mírné, převážně psychické formy násilí, kdy je okrajový jedinec vytlačován z kolektivu. Je neoblíben a ostatními neuznáván. Bývá středem posměšků a drobných „legráček“. Ostatní děti ho odmítají, nebaví se ním, pomlouvají ho, intrikují. Postupně začíná přijímat roli utlačovaného a odstrkovaného – ostrakizovaného. Tyto prvky jsou považovány za zárodečnou podobu šikany a mohou se rozvinout v další již mnohem závažnější stádium.

Druhé stádium – fyzická agrese přitvrzování manipulace

V této fázi dochází kromě psychického nátlaku i k otevřenému agresivnímu jednání – bití, strkání, ničení věcí apod. Agresor cítí, že má převahu a že se ho oběť bojí. Zároveň zjišťuje jak silné je jeho postavení ve skupině a snaží se na sebe navázat ostatní. Manipuluje tedy současně s obětí i se skupinou. Poukazuje na potřebu (správnosti, nutnosti) oběť trestat a týrat. Pokud není ve skupině vybudována dostatečně silná morální základna, která je postavena na přátelských vztazích, odporu k násilí, může se šikana rozvinout v další stádium.

Třetí stádium – vytvoření jádra

V tomto stádiu dojde k vytvoření skupiny agresorů – „úderného jádra“. Agresoři spolupracují a systematicky, ne pouze náhodně, šikanují vyhlídnuté oběti. Jsou jimi nejslabší jedinci. Toto jádro je o správnosti svého jednání zcela přesvědčeno a vytváří atmosféru strachu – „Jdeš s námi nebo proti nám!“ K agresorům se postupně přidávají i další jedinci z neutrální části skupiny. V této chvíli oběť ztrácí důvěru v kamarády, učitele, ale i své blízké.

Čtvrté stádium – vytvoření norem

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stávají se nepsaným zákonem. I děti z dříve neutrální skupiny se začínají chovat krutě a šikanují spolu s ostatními agresory vybranou oběť nebo oběti (obrana, nechtějí se dostat do jejich pozice). Oběť už nemá sílu vzdorovat, postupně se smiřuje s chováním ostatních.

Páté stádium – totalita, dokonalá šikana

Skupina agresorů spolupracuje a systematicky oběť využívá a trápí. Šikanování se stává skupinovým program, jehož se aktivně účastní většina dětí. Děti jsou rozděleny do dvou skupin, které bývají nazvané „otrokáři“ (mají všechna práva) a „otroci“ (nemají žádná práva).

Seznam literatury:

- 1.) Kolář, M.: Skrytý svět šikanování ve školách, Portál, Praha 1997, 2000
- 2.) Říčan, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi, Portál, Praha 1995
- 3.) Kolář, M.: Bolest šikanování. Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách, Portál, Praha 2001

Internetová média:

- 1.) <http://www.kapezet.cz/>
- 2.) www.sikana.org

V Polici nad Metují 1.9.2015